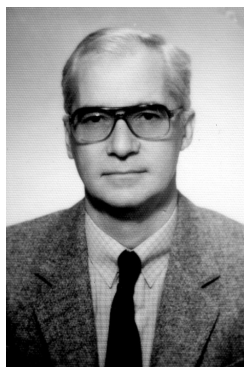


Мирко Милорадовић

ИБЗЕНОВА ШКОЛА

Позоришна игра



МИРКО МИЛОРАДОВИЋ рођен је у Чачку 1936. године. Дипломирао је на Филозофском факултету у Београду. Радио је као новинар, био директор Дrame Народног позоришта, члан Извршног већа Србије, директор издавачке куће “Просвета”.

Живи и ради у Београду.

Почео је каријеру драмског писца радио драмама, уз подршку Миодрага Ђурђевића, а 1969. дебитовао је драмом *Голи мачићи* на малој сцени Народног позоришта. Драматизације Л. Лазаревића, С. Ђоровића, Достојевског, Толстоја играње су на сценама Београда, Мостара, Бања Луке, Марибора и Лесковца.

Објавио је романе *Шоу бизнис и његове жртве*, *Морални имиџ комунистичке*, *Провера* и *Једном заљубљена, увек заљубљена*.

Мирко МИЛОРАДОВИЋ

ИБЗЕНОВА ШКОЛА

Позоришна игра

ЛИЦА

МЕЈЕР, професор и писац

КАРИН, професор-приправник

МИША, писац-приправник

Догађа се у Лондону 1972.

ПРОЛОГ

МИША: *(У офуцаном сакоу, под маском сџарца, прекрићених руку, а усјивари врло нервозно)*

Молим вас, извините молим вас! Некима од вас ово моје уводно предавање деловаће увредљиво... Али, молим вас, ништа лично! Шта може за вас да буде увредљиво? Тја!... Видећете и сами, у овом комаду се помињу Меги Смит и Ингмар Бергман, они су још живи, Меги Смит добија и даље награде за глуму, не додуше колико Џуди Денч, али...

Ето, одмах сам упао у игру стаклених перли, а шта ви знате о томе? Немојте се увредити, знамо се!

Дакле, ја вама - као да смо у старом позоришту или на Народном универзитету - објашњавам позоришну представу унапред, а и тих народних универзитета има само у највећим градовима – чувају их као музејске старине...

Зашто вам унапред објашњавам нешто што ћете видети? Зато што сумњам - и молим да то разумете – сумњам да ви у о п ш т е имате појма која је ово игра – та игра стаклених перли! Сумњам да уопште можете да схватите зашто је ова игра некада била омиљена.

(Појављују му се сузе у очима)

Како ви можете да схватите шта је та игра значила свим тим играчима?... Ви данашњи све знате! А одакле тај нагон за игром стаклених перли, то нити знате нити вас интересује, не занима вас губитништво ни у каквом облику... Треба да ми поверујете да је та игра значила с в е и онима који су добијали и онима који су губили. Колико страсти, колико испуњења односно самопотврђивања!... А писац “Игре стаклених перли”, Херман Хесе, знао је да је још за његова живота почела епоха фелтона... Чујете ли ви тамо: епоха фелтона!... Шта ћете ви од тога разумети?...

(Скида ѓерику и оџрцани сако)

Нек нам је Бог у помоћи!

Оде иза завесе. Чује се звонце. Завеса се диже.

1.

Дневна соба.

Чује се још једном звонце.

Мејер проишчи кроз собу да отвори улазна врата.

Гласови ујознавања.

Улазе Мејер, Карин и Миша.

Млади су обучени у леињу гардеробу, мода 70-тих прошлог века.

МЕЈЕР: По гласу сам видео, на телефону, да је на помолу лепа жена! Изволите, изволите! За неке је лепа жена опасност и велика катастрофа у припреми, а за мене је лепо женско лице прави празник!

КАРИН: *(Преозбиљно)*

Жена је лепа изнутра, или је – извините, тако ја мислим! – украсна биљка!

МЕЈЕР: Хе-хе-хе, биљка или воћка која се, извините, једе а не троши, стално се обнавља!

МИША: Није сапун!

МЕЈЕР: Молим? Седите, лепо се осећајте!

МИША: У мојој земљи кажу: жена то јест она њена “работа” није сапун да се потроши.

МЕЈЕР: Која је ваша земља?

МИША: Југославија, па онај источни део – Србија, Београд.

МЕЈЕР: Мој славни пријатељ Грејем Грин држи на столу фигурину од камена из Југославије – тврди да је фигурина стара пет милиона година, а?

МИША: Моји, Словени, још нису...

(Тешко се изражава)

... још нису били стигли, ха-ха! Одговоран сам само за последњих тринаест векова. Ако смо данас 1972. година...

МЕЈЕР: А одакле је дама којој се не сме рећи да је лепа? То на Енглескињу не личи?!... Седите, раскомотите се, попићемо...

КАРИН: Ја сам из Канаде, Торонто...

МЕЈЕР: Знам Канаду одлично... Дакле, ви сте обоје заљубљеници у Ибзена?

КАРИН: *(Одрешићо, као да се поноси)*

Само господин!

МЕЈЕР: Па... драга лепотице, ја сам вас преко телефона разумео да све троје живимо од Ибзена, зато сам и волео да дођете...

КАРИН: Па у крајњој линији...

МЕЈЕР: Шалим се! То је реченица из Ибзена: "Сви скупа живимо од компаније Берник и није лепо да не испуњавамо прво обавезе према компанији."

(Кловновски)

Неки људи не држе до конверзације, мисле да је данашња цивилизација настала од брушења камена, а ми љубитељи старе Грчке и Ибзена...

(Озбиљно)

Како нам се господин, љубитељ Ибзена, зове?

МИША: Као и ви, Михаило, Мајкл. Кратко Миша. Госпођица се зове Карин Незби, професор књижевности на овдашњој школи Сент Џемс... После представе "Хеде Габлер" ја сам схватио да је госпођица Незби исто заљубљеник у Ибзена, ако то није аматерска реч.

(Тешко налази речи)

Мислим, овај, код професионалаца... не волети Ибзена значи... телесну ману!

МЕЈЕР: Какав сте ви професионалац? Редитељ?

МИША: Не, не! Ја сам по занимању новинар... новински критичар за позориште и књижевност...

МЕЈЕР: Шта сте досад озбиљно написали? Књигу песама?

МИША: Једну драму, ако смем да кажем, ибзеновску. Критика није приметила...

МЕЈЕР: Изведена вам је драма у професионалном позоришту? Ибзеновска баш?

МИША: У националном позоришту. Од критике сам добио комплименте, а утицаји...

МЕЈЕР: Хоћете да кажете да је у Југославији још увек јак Ибзенов утицај?

КАРИН: А ја сматрам да је све то са Ибзеном антидатирано!

МЕЈЕР: *(Не обраћа пажњу, Миши)*

И ви сте желели да са мном разговарате о мом преводу "Хеде Габлер"?... Прво ћемо нешто да попијемо.

(Устаје)

КАРИН: Ја не пијем, хвала.

МЕЈЕР: Закаснили сте пуних двадесет минута, па сам укључио телевизор. А сад ћу морати да видим резултат, играју моји рагбисти, ови за које навијам. Откад живим сам, телевизор ми стоји у спаваћој соби. Само да гвирнем!

КАРИН: Ја сам крива за закашњење.

МИША: Где вам је то пиће?

МЕЈЕР: *(Одушевљен)*

Браво! Хвала што ме подсећате.

(Доноси флашу и чаше за све)

Понудите своју пријатељицу, вас ће послушати, то је мој специјалитет за летњу сезону, лед са мало вискија и француског коњака, све смућкано. Научио од Грина!

КАРИН: *(Узима њиће од Мише)*

Хвала, имам једну паузу у конзумирању алкохола, добро ми иде, али не могу да одбијем кад сте тако...

МЕЈЕР: Извините што прекидам. Свет је некад био стопарац, а данас је још мањи. Усред Лондона, двоје људи, муж из Југославије, супруга из Канаде, долазе Енглезу у стан да разговарају о Норвешанину покопаном пре седамдесет година!

МИША: Поводом представе коју је режирао Швеђанин!

КАРИН: Исправка: нас двоје нисмо ни у какавом браку!

МЕЈЕР: Нисте брачни пар?

КАРИН: Не.

МЕЈЕР: А јесте ли барем љубавници?

КАРИН: Не.

МЕЈЕР: Али спавали сте већ?

КАРИН: Не.

МЕЈЕР: *(Смеје се)*

А да ли постоји питање на које би лепа дама одговорила са "да"?

КАРИН: Не.

МЕЈЕР: *(Миши)*

А да ли господин проговори повремено?

МИША: Мој енглески... знате...

КАРИН: Проговори пошто се загреје. Кад уђе у трећу брзину иде и до сто педесет километара!

МЕЈЕР: *(Миши)*
Подсетите ме на главно питање које ми је госпођица поменула у телефонском разговору. А, о смеху!

МИША: *(Стиварно боље говори)*
Главно моје питање се тиче смеха, тачно. Добро, ту је и Бергманова режија – извините за мој немогући енглески, али разумећете о чему говорим – углавном: публика се смеје од прве реплике па до Хединог самоубиства, значи до пред сам крај, а то је ипак “Хеда Габлер”!

КАРИН: Ту је и Меги Смит. Меги са својим очима и унутрашњим сјајем, осмехом према целом свету. Заборављате најважније, баш увек заборавите женски допринос!

МЕЈЕР: *(После паузе)*
Моја сазнања о преводу, тја! Нисте видели, у свим књижарама, скраћено издање моје монографије о Ибзену. У Америци је изашло три тома, у корицама! А са преводом вам је као с нашом лепом Карин...

МИША: *(Не сачека)*
Знам!

МЕЈЕР: Како знате?

МИША: Код нас о томе учимо на факултету.

МЕЈЕР: *(Љути)*
Па реците кад знате, као на испиту!

МИША: Превод је као лепа жена: кад је веран није добар а кад је најбољи није веран!

МЕЈЕР: *(Задовољан)*
Одлично!... На енглески су Ибзена последњих година преводиле углавном даме. А и мушкарци пре тога – за Виљема Арчера сте чули – волели су да убацују архаизме и скроз заборављене речи, што је за тачан превод препоручљиво, али у позоришту не ради! А ја ни једну енглеску реч која се није употребљавала у Ибзеново време нисам искористио, па ви видите!

МИША: И код нас је са архаизмима прави дебакл доживео Сингов “Вилењак са западних страна” а са најбољим глумцима. Сваки час се представа саплитала о речи које се не употребљавају пуних педесет година. Страшно.

МЕЈЕР: Синг је сам тврдио да је учио од Ибзена, а критичари су писали да је “Вилењак” изашао из “Пера Гинта”.

КАРИН: Зар је могућно да преводилац нема смисла за хумор?

МЕЈЕР: *(Миши)*
Кад бих ја био на вашем месту и удварао се госпођици Незби, стално бих хвалио њено осећање за хумор!
(Гледа у Карин)
Знате и то: ако хоћеш некога да преврнеш то јест да повалиш, мораш га прво уздићи?

КАРИН: *(Бесно)*
Пустите ви мене на миру!

МЕЈЕР: *(Лудира се)*
Пуштам вас, ако треба и низ воду!
(Лући се по челу)
Још нисам видео како моји стоје...

Мејер оћирчи у суседну собу са ТВ.

2.

МИША: Је л’ ти увек овако разговараш са старијима?

КАРИН: Увек. Увек кад су насртљиви.

МИША: Откад је духовит човек насртљив? Он се труди да нас забави. И више се труди око тебе... Или су ти досадила удварања, па се на сваком, чим можеш...

КАРИН: Досадили су ми стари јарци који жуде и за воајерством, а то изводе под плаштом духовитости.

МИША: Код нас кажу: ако си и кума, покриј се! Спусти сукњу!... Опет смо код превођења, пробаћу. За старе професоре који откривају младе талентоване жене задизањем сукања, супротно младићима који откривају старе таленте а зову се мучибабићи, за старце се каже – мучибебићи. Ко то може да преведе а да буде глатко?

Мејер се враћа, гледа на сајт.

3.

МЕЈЕР: Извините, морао сам да испратим једну фантастичну акцију, трајала је добрих петнаест секунди, а ја морам да пријавим да сам заказао и један састанак...

МИША: *(Прекида га успајањем)*
Извините што смо вас оволико задржали. Ја се захваљујем колико год умем на свом лошем енглеском!

МЕЈЕР: А не! Нисам мислио да одмах идете. Сачекајте, имам времена за тај непријатни посао.

(Миши)

Што бисте ви рекли, чека ме ибзеновска драмаца, а у то никад не треба журити.

МИША: А да вас подсетим још једном?

(Показује на чашице)

МЕЈЕР: *(Најозбиљније се одушеви, сипа њиће):*

Ви сте мој човек.

КАРИН: *(Иронично)*

Дефинитивно!

МИША: Био сам пре десет година у Скијену, они га онде зову Шијен, водили нас у Ибзенову кућу, велики музеј са обавезним 1828-1906, а тог дана ниједан посетилац осим нас. Додуше, исто овакав јули месец, врелина нешто мања, али тамо су беле ноћи и провод се протегне до раног јутра. Нисам много научио, није се имало времена за историју...

(Смеје се)

Чак ни за историју књижевности.

МЕЈЕР: *(Миши)*

Чујете ли како шушти у купатилу? И то вам не смета? Знате ли о котлићу ишта?

МИША: *(Смеје се)*

Учили су ме као и толико других ствари за које сам био сигуран да ми неће требати у животу.

МЕЈЕР: Смете ли да покушате, мајстор ми никад неће доћи!

МИША: Треба да ми покажете где се вода искључује да ми не искочи нека поплава, остало је просто.

МЕЈЕР: Показаћу вам, то знам.

Њих двојица одлазе у купатило.

Карин срче њиће.

Мејер се враћа.

4.

Одавде ња све до краја сцене Мејер има посебну кореографију око Карин: поправља јој косу, скида са њене блузе "џирунове", загледа јој се у очи...

МЕЈЕР: Драга Карин, да ли знате одакле долази име Карин?

КАРИН: Драги камен, је л' тако? И ја сам драги камен!

МЕЈЕР: *(Удвара се, заљубљено)*

Јесте ли наишли на Дантеов стих "Dolce color d' oriental corindo", стих који Борхес наводи као најлепшу метафору за источњачко небо – слатка боја оријенталног корунда?

КАРИН: Ја памтим да тај стих гласи "Слатка боја оријенталног сафира", а не корунда, извините!

МЕЈЕР: *(Збуњен)*

Да, да, да. Ви сте у праву! Проклето бављење једном ствари... а кад смо код те *моје* ствари, да ли вам је неко рекао да ваше презиме, ако се чита од натраг, даје презиме те *моје* ствари, Ибзена?

КАРИН: Не, нико то никад није преметио. То ништа не значи!

МЕЈЕР: Наравно, наравно да не значи...

КАРИН: Слушала сам цео семестар о Ибзену и Стриндбергу. После семестра о Гетеу, то је било досадно, на смрт досадно ако смем тако да кажем.

МЕЈЕР: Зато што сте ви песничка природа, "лепа душа" како би рекао Ибзенов учитељ Хегел.

(Пауза, мало дужа)

Зато сам питао да ли сте ви и Миша спавали, видео сам да сте песничка природа.

(Ослушкује шта се ради у кућашилу)

Пишете песме?

(Нема одговора)

Највише личите на Дину Дорф, чија је мама писала књиге, ех. Ваша мама не пише књиге?

КАРИН: Не, моја мама ради на филму као скриптерка.

МЕЈЕР: А зашто бисте пропустили да видите шта један барбарогеније са Балкана зна, осим да поправи котлиће изнад везе шоље? Чујете ли да више не шушти? Ваш дечко је универзални... мајстор!...

(Чује се поново шуштање из кућашиле. Мејер прилази, нагну се над Карин)

Да ли стварно мислите да свака драма, и класична и нова, мора да има назнаке или покушаје канибализма?

- КАРИН: *(Не узмиче)*
Шта би то имало да значи?
- МЕЈЕР: У нашој ситуацији то би значило да сам Мишу послао да бих у сусрету с вама, насамо, де-мон-мон-стрирао... демонстрирао де-монске и монструозне пожуде старца према младој лепој жени, симболу лепоте.
- КАРИН: *(Гледа ђа у очи, не помера се)*
Од дивље патке и галеба правимо дивљег галеба?
- МЕЈЕР: *(Нађне се још мало)*
Ако пробам да вас загрлим?
- КАРИН: *(И даље као коцкар)*
Боље немојте. Боље за вас! У ствари, ви мене позивате да наиђем без Мише...
- МЕЈЕР: *(Уида јој у реч)*
Знам ваш сој! Американци су од нас узели ту реч – бич и, богами, добро је употребљавају, у оном првом, најжешћем значењу: “Могу бити курва, али бич, кучка никад!” Знам, све знам! Обожаваите стих “Свет је брдо гована” а живите као васпитачица у пансионату, пазећи да ваше штићенице не посрну и не почну да узимају с тог брда, па за њима да не пођете и ви.
- КАРИН: Је л’ се ви то кандидујете за представника брда?! Шалите се, зар не? Само ме преслишавате из лекције отпадничка литература. Знам, то је Гинзбергов стих.
- МЕЈЕР: Покушавам да погледам у ваше унутрашње пејзаже, и видим да их је много, да су различити и прилично шарени.
- КАРИН: Тако сам читљива!?
- МЕЈЕР: Не! Аматери мисле да је сваки човек из једне фарбе, ми знамо да је скоро свако непрегледна конфузија боја.
- КАРИН: Професоре, опет ми нисте одговорили на питање. Да ли ви то мени нудите да наиђем на овакве разговоре сама, као на терапију?
(Смеје се)
А после неког времена замолићете ме да донесем своје ствари, зашто да плаћам стан, и овде има места, зашто се не бих уселила?
- МЕЈЕР: *(Уилаши се)*
Не! Не!... Испитујем колико сте дивљи...
Не пушти више, мислим из купатила... Дивљи сте! Или сте упали у психичку инфлацију, кад се надменошћу и гордошћу надокнађује...

КАРИН: Маните се тих Јунгових трикова! Од маме сам наследила, једна чисто јеврејска ствар, нагон за опстанком, то је та дивљина коју носим и којом се поносим.

МЕЈЕР: Чујем да је у моди пријављивање трибадизма или лезбејства – чим вам се неко не свиди... Уводи се мода бежања од природе, од спонтаног доживљаја...

КАРИН: А ви бисте експериментисали са мном?

Мејер се умири, седне.

МЕЈЕР: Не пада ми ни на крај психоаналитичке памети! Него показујем како би се, према вашем первертираном мишљењу, лако и успешно кројили добро скројени комади за вас и за данашње гледаоце. Знате ли шта би у тим комадима радиле жене вашег узраста и ваше лепе спољашњости?

КАРИН: Не разумем најбоље.

МЕЈЕР: То би радиле! Правиле би се, упркос узрасту, као да су још увек шипарице, да не разумеју ни шта је канибализам ни каква их опасност вреба, остајале би тако занете и фасциниране својом загонетношћу, заинтригиране новим доживљајима. Не уем да одгонетнем зашто бисте ви били оптерећени старим моралом?

КАРИН: Ја? Оптерећена?

МЕЈЕР: Не уем то да протумачим.
(Ослушкује)
Миша је напипао погодак! Бинго!

Улази Миша.

5.

МЕЈЕР: Ништа се не чује, браво мајсторе, пиће за мајстора!...
(Па заборави на њиће)
А да ли сте, мајсторе, приметили шта се добија кад се презиме госпођице Незби чита у правцу рака?

КАРИН: Господине професоре, моје мишљење о Ибзену не долази од мог презимена него од... Еврипида!

МИША: (Изненађен жесћином)
Смири се, Карин.
(Мејеру)
То са презименом госпођице Незби не значи апсолутно ништа као што – ако смем да претпоставим! – ни из вашег презимена не треба да извлачимо не знам какве закључке.

- МЕЈЕР: А! Тај вам је контра-фаул одличан. Моје презиме...
- МИША: Извините, ако је игра око Ибзена готова, да вас не задржавамо више. Што се мене тиче, ја сам презадовољан...
- КАРИН: Док си ти радио, ми смо пробали да одиграмо драму “Дивљи галеб”...
- МИША: Да то није плеоназам, осим што је ружна алузија на сличност “Дивље патке” и “Галеба”, разумео сам.
- МЕЈЕР: У праву је Миша, све у драмским књижевностима је или плеоназам или оксиморон. А интелектуална битка добра ће бити једино ако се заврши крвавим покољем, ако схватате шта хоћу да кажем.
- КАРИН: Професоре, као да сте стварно поновили Ибзенову причу из “Хеде Габлер”, као да сте читав живот провели крај жене која је хтела да спали ваше животно дело о Ибзену!

Мејер устјаје, држи се за леђа.

- МИША: Опет ја у сцени ишчекивања пића, ни хонорар за водоинсталатерске услуге, ништа!
- МЕЈЕР: (*Удара се руком по челу*)
Професор са професионалном болешћу! Одмах дођем!
- КАРИН: Ја ћу да вам сипам, али да не пијем више. Не изигравам плаву чарapu, тако ми Ибзена. Одвикла сам се од конзумирања!
- МЕЈЕР: Само изволите. Понашајте се као у ... својој кући. Умало нисам рекао “Понашајте се као у својој драми”...
- КАРИН: (*Сипа им пиће*)
А кад бих вам рекла да сам се једно време дружила са бандом која никада, нигде, ни једној флаши није оставила ни двадесет капи пића?! Све бисмо очистили, агенција за дехидратизацију станова и састајалишта. Ни кап не оставити, закон!

Пауза. Мушкарци пију.

- МИША: Не испричасте ми како је испала драма “Дивљи галеб”, ви себичњаци!... Ми у Југославији имамо најбољег живог драмског писца Мирослава Крлежу, а у главној његовој драми, најбољој, трећи чин је увек најхваљенији, један критичар је написао да је то можда најбоље написан чин у савременој европској драми! А ја овде у Лондону гледам “Дивљу патку”, и први чин, свађа између Верлеа и сина му Грегера, исти сукоб, исте речи – ибершпант и слично !

МЕЈЕР: У америчкој драми ћете наћи читаве делове који – не да подсећају на Ибзена – него су преузети. Виљема Инџа критика зове “попростачени Ибзен”, да не причам о Јуџину О’Нилу и Артуру Милеру. Чудо је што у шпанској драми, нобеловац Бенавенте тврди да је само “студирао Ибзена”... По мом приватном рачуну, после свега што сам истражио, Ибзен би био најзаслужнији за ону...

КАРИН: Молим вас, нико Ибзену не оспорава заслуге, ја говорим о писцу који је створио један лажно реални свет, један натурализам од лажних елемената. А може ли се револуција правити од лажних елемената?... Он ништа друго није урадио него оно што су урадили први писци на свету, а што раде и ови најновији: обртао све исти мит о Еви, главној негативној енергији васељене. Све о Еви, све о Еви! У рају је све у најбољем реду док из кутије не искочи Ева да тражи, усред зиме, јабуку! Све о Еви... Шта смо ми оне вечери прексиноћ, гледали?

МЕЈЕР: *(Усмијаје)*

Ја ћу мало да постојим само ви наставите.

КАРИН: Једној жени, не зна се откуд, пада напамет да се уздигне, а после, кад јој то не успе, она дигне руку на себе! Од истог писца госпођа Ребека Розмерсхолм је кудикамо убедљивија.

МИША: Невероватно, код нас је тако писано о “Хеди Габлер” 1908, истим тим речима!

КАРИН: Па шта? Имали сте одличну критику! Све те жене у Ибзеновим драмама...

МИША: Молим те, да не заборавим! Ја сваки час говорим: у мојој земљи, код нас и тако даље, још ово да кажем па више никад: наша, значи београдска глумица, Љубинка Бобић, није више у првој младости, пре би се рекло да је у дубокој младости, играла је још пре четрдесетак година Хедвигу, после је играла комичне улоге и писала комедије, знате ли шта је једном тврдила за Ибзенове јунакиње?

МЕЈЕР: То је остало незабележено у мојој монографији, збиља ме занима!

МИША: Госпођа Љубинка Бобић сматра да су све те Ибзенове даме... не знам на енглеском како би се рекло: *unorgasmed*, по *orgasme*, *never orgasmed women* или *wifes*, на српском се каже “недопрцане”, значи жене употребљене а без њиховог пуног задовољства односно задовољења, то вам је мишљење Љубинке Бобић!

МЕЈЕР: *(Слајко се смеје)*

То је критика, права, оригинална критика!

КАРИН: Шта је ту оригинално? Шта ви знате о женама? И шта је Ибзен знао о женама?... Ви сте образовани људи, умете да прочитате сваку подвалу, али само кад то хоћете! Ко је Ибзенова тзв. “нова жена”? Ја ћу да вам кажем: то је жена која тражи слободу, а шта под слободом подразумева? Рећи ћу вам и то – свог поробљивача!... Ви, као, нисте то осетили? Ма немојте ми рећи! Него сте уживали у парадоксу: жена је најсрећнија кад је роб своје сопствене слободе, ма шта то значило, зар не? А најчешће, или увек, значи муву у тегли.

И то у изнутра заслађеној и преслађеној тегли!... Кад Вирџинија Вулф назове своју књигу о женама-писцима-уметницама “Своје сопствено место” и критикује, с правом, све дотадашње погледе на “женски поглед”, где је Ибзен у тој историји? Међу сексистима! Ја нисам вагинални екстремиста...

МИША: Застани за тренутак!

КАРИН: Нећу да застанем, тек сам кренула!

(*Мејеру*)

Шта сте ви “остварили”? Писца обновитеља античке драме вратили сте у булевар шаливих и ласцивних мушко-женских згода, са нешто мало мистичног хорора! А да сте као преводилац смели, и да је то дозвољено, и самоубиства код Ибзена ви бисте унапредили у тривијална разрачунавања са “бацањем отровне соде у очи невернику” или сличним француским бутадама и буфонијадама! Од једног озбиљног драматичара умало нисте направили писца креветских комедија, писца bedroom фарси!

МЕЈЕР: (*Усџаје, меко*)

Да погледам да ли ће ови моји да заврше и с којим резултатом...

Мејер изађе у дружу собу.

6.

МИША: Побогу миломе, ми смо гости! А ти га гађаш као да је осуђен за велеиздају Ибзена!

КАРИН: Ма иди, молим те. И ти! Да га хвалимо! Да је Ибзен то хтео, не би се одвојио од утицаја Скриба и Диме.сина, него би остао забављач, првак у комерцијалним интригама о браку! Писала сам четири месеца рад о Ибзену, не дам да ми неко соли памет...

МИША: Да си тако говорила, после “Хеде”, не бих ни тражио да дођемо. Он се, професор, бави Ибзеном целог живота према твоја четири месеца!

КАРИН: Како сам говорила? Нисам говорила ништа, све си сам опевавао и хвалио док ти није бела пена ударила на уста.

МИША: Али, молим те. Ко *данас* тако тумачи књижевност? И тако вулгарно, за децу и неодрасле... То је први слој, зар ви овде или тамо где си ти учила не знате да је књижевност а посебно драмска књижевност нешто компликованије од штива за домаћице и неписмену чељад?!

(Не уме да се заустави)

Какве ли су те твоје песме кад не знаш ни то да се песништво учи седећи на гробовима?

КАРИН: Значи ви се... ти се мени не удвараш?

МИША: Ко то каже?

КАРИН: Значи, ви се мени не удварате зато што сам глупа?

МИША: *(Ћути, не може да верује, ња викне)*

Да, при удварању се највише на то гледа! Глупи от-па-да-ју!

Мејер се враћа, сипа њиће Миши и себи. Нуди Карин.

7.

КАРИН: Хвала, не бих.

МЕЈЕР: Моји губе, готови су!

Пауза.

МИША: Причали смо о преводима. Јест да постоји она прича о критичару који, иако не носи јаја, може да утврди шта је мућак, ја наиме тврдим да ће о преводима стручније тврдити неко ко се бавио превођењем.

КАРИН: *(Не одустаје)*

Рекла сам да се по вашој генијалној идеји Ибзен никад не би извукао испод утицаја Скриба и Диме-сина. Додајем: данас би се звао Жорж Фејдо или Оскар Вајлд, а не Хенрик Ибзен!... Дефинитивно, и Бергмана сте навукли да прави комични театар, као да никад раније није имао прилику за то.

МЕЈЕР: Бергман је у младости направио славну представу од “Пера Гинта”, са много комичних деоница. Дефинитивно, ваљда, без мога превода.

(Миши)

Хтео сам да вас питам: мој пријатељ Џеф спрема за телевизију пројект, замислите “Борба полова у животињском свету”, према Брему наравно. Је ли Брем преведен код вас?

МИША: Преведен... Ибзена смо играли 1877, са годину дана закашњења, али пре Енглеза сигурно. У енглеском књижевном приручнику нема Ибзена ни 1882.

МЕЈЕР: То знам. Објављено.

МИША: Такозване велике културе не воде рачуна шта се у малим или другим великим нацијама ради, чуо сам како се чуде: откуд шекспирско друштво у Сибиру? Па ваљда се зна да Шекспир или Ибзен, као и Софокле или много вољени и хваљени Еврипид, нису власништво једне нације?

КАРИН: Ја бих нешто додала! Дефинитивно...

МЕЈЕР: *(Миши)*

Али како тумачиш...

(Карин)

Извините, још нешто да утврдим.

(Без журбе, Миши)

Како тумачите толико интересовање у “малим нацијама” – како ви кажете?

МИША: Невероватно је. Сећам се. Замислите реченицу “Тај је могао цео сат да говори о Нори”, објављену 1908, а ту реченицу ја сам прочитао и имала је да значи похвалу великом интелектуалцу!

КАРИН: Мене дефинитивно занима...

МИША: Код жена-интелектуалки, то је још интересантије! Прве смо књиге о Норвешкој добили од женског писца, и то какве књиге и то од каквог писца. Нисам читао вашу књигу о Ибзену, не знам да ли има о младој Мађарици и старом писцу, то треба да прочитате како је написала Исидора Секулић – о старом лаву и младој газели, ха-ха!

МЕЈЕР: Па то је чудесно!... Имам наравно и о Мађарици, у мојој књизи има све, али нисам знао да постоји...

КАРИН: Дефинитивно! Ни сад не верујете да је једна жена из Београда могла да пише о Ибзеновој касној љубави...

МЕЈЕР: *(Грубо)*

Па, добро! Зар ви стварно мислите да ја тврдим да о женама знам све или много или било шта?! Зар бих био разведен, зар бих се уопште женио да сам умишљао да било шта знам о томе!

МИША: *(Одмах, да би смањио зађађеност конверзације)*

Ја – да се нисам оженио и децу добио, две ћерке!– не бих уопште био у својој главној причи, ако смем да је назовем: ибзеновској!

МЕЈЕР: *(Не љући се више)*

У каквој сте ви причи?

КАРИН: За мене су ћерке лепа новост! Озбиљно!

МИША: *(Погледа је мрко)*

Каква ибзеновска прича? Прича је – кад се узме аутоиронично – из области лажних снова: остати овде, мучити се, али живети и писати оно што волим да живим и што волим да пишем.

МЕЈЕР: Или?

МИША: Или да се вратим својој малој кућици и фамилијици које сам сам направио, без ичије помоћи, и кућицу и фамилијицу... Због те фамилијице не смем да одем ни до Белфаста, а наговара ме Ђоми, јапански фоторепортер, исто је на специјализацији као ја, да одемо и видимо рат. Није шпански грађански рат, него много блажи облик, све то знам, али не смем ни толико... А волео бих да видим како се Британији враћа оно што је радила по целом свету. У мојој земљи укинула је монархију, а у многим другим земљама је помагала побуне, сад је добила и побуну у својој дворишној згради. Шта може да буде сликовитије за писца фељтонских репортажа или писца репортажа за фељтонско доба? А ја не смем да одем!

МЕЈЕР: А писали бисте и нешто друго ако останете овде?

МИША: Писао бих нешто што сам већ започео, а тамо нећу смети да наставим. Јер су ми и ову специјализацију платили да се не бих враћао на тај, започети пут. Имам и виц о томе: “У Енглеску су слали и Хамлета!”

МЕЈЕР: Духовито, нема шта.

МИША: Духовито, али бескорисно. Нема ту утехе.

МЕЈЕР: Па реците нам бар којим сте то путем кренули?

МИША: Пут је – скромно вам кажем – ибзеновски! Почео сам да пишем о неслободи, а? Крупна ствар. О слободи на кашичицу, дозираној, а то није никаква слобода. Је л’ умете да замислите такву слободу где један од највиших државних и партијских чиновника упозорава своје колеге да их главни, највиши и најјачи човек може похапсити. И да они притом знају да то није сликовито ни метафорично изражавање него буквално?

МЕЈЕР: Разумем.

МИША: Разумете – лакат! И ви овде имате дириговану демократију, али треба да видите шта је дириговање и како изгледа диригент који зна тај посао. Не волим да оговарам своју земљу пред странцима, повукли сте ме за језик.

МЕЈЕР: Причајте слободно, ви сте међу пријатељима, нико неће вашу причу изнети из ове собе.

- МИША: У Норвешкој сам гледао младе социјал-демократе, будуће политичаре, уживао сам како уче поштовање партијске хијерархије, али где је то према балканским избенијадама где нико ни себи не верује,
(Смеје се)
него се, кад год промени дојучерашње мишљење, диви себи... сваки пут се наивно чуди и диви!
- КАРИН: Озбиљно се бавите мишљу да останете?
- МИША: Имам понуду да за Би-Би-Си радим на једном пројекту, нешто из руске литературе, али то је нешто кратко па сам сигуран да од мог останка нема ништа. Ми на Балкану имамо најчешћи изговор за немање храбрости “Имам ситну децу!” а треба знати да на истом Балкану, као што каже мој другар, филмски редитељ Павловић, “памет је јако кварљива роба”.
- КАРИН: Имам ситну децу! То је божанствено! Још женску!
- МИША: Није смешно. Нико не пита шта ће с том децом бити кад порасту, у каквој ће друштвеној клими порастати и остати у њој.
- КАРИН: Да остану и кад порасту? Држе се мајци за сукњу?
- МИША: Мајци за сукњу, а оцу за новчаник. И у тој брзој потрошњи, потрошњи добара и личности, та деца ће заборавити чији живот живе и чију игру играју. Намећу им се туђе успомене, да ли верујете? Најбоље су плаћени гробари илузија, тако да кич историје већ једе будућност.
- КАРИН: И све то издржаваш, сирота моја паметнице!
- МИША: Издржавам, а свестан да још и помажем да тај кич буде врховни смисао једног доба – од врха до малих побуна све је прожето тим фељтонским кичерајем! Код нас кажу: пишај се на такву памет!
- МЕЈЕР: Ово је код вас друго, ово је по Софоклу: “Најтеже је паметном кад памет није ни од какве помоћи.”
- МИША: Али моја памет ми сваки пут помаже да нађем најлепше изговоре за сваку моју свињарију, увек останем на страни победника, а знам да то није најпаметније!
- КАРИН: Ти пи, с том памећу, хтео уствари да постанеш...
- МЕЈЕР: Цар... као Пер Гинт, ха-ха!
- МИША: (Увређено)
Како можете?...Зашто сте то рекли?
- МЕЈЕР: (Извињавајћи се)
Па то вам је избеновска иронија. Ибзен је бежање сматрао својом великом храброшћу...

КАРИН: Данас кажемо “Ишао је за својом судбином”, а шта ће једног дана за Мишу рећи? Знам куда мене моја судбина вуче...
(Показује на кујайило, али не оде одмах. Слуша)

МЕЈЕР: Кад би ми било дозвољено да још једно тумачење дам: игра стаклених перли не би смела да буде само у бирању мудрости из прошлости, иако прошлост више ценимо од садашњице, него је игра или би требало да буде игра у избору пута којим ћемо ићи даље, патетично: у избору живота којим ћемо живети. Или се утопити.

МИША: Код Хесеа се главни даса утопи а у мом незавршеном Роману има три врсте утапања. Али да вас не гњавим, једна од тих врсти је утапање у лепоти, у оваквој лепоти као Карин.

КАРИН: Прозвана ће се утопити у властитој сујети ако не отрчи у купатило!

Карин отрчи у кујайило.

8.

МИША: Код исте наше госпође, која је видела живог Ибзена, а звала се Исидора Секулић, има есеј “Лепота жене”... Тек, шта о лепој жени не знамо...

МЕЈЕР: Карин је дефинитивно лепа, ту се сви слажемо.

МИША: Лепа жена, каже госпођа Исидора Секулић, то су “одавде огледала а одонуд љубавници”. Па ви видите!

МЕЈЕР: То би вредело прочитати, а! Колико остајете у Лондону? Морате свакако доћи још једном, волео бих да све то напишем. Моја зависност од Ибзена још није пресахла.

МИША: Нисам могао све да попамтим. Сећам се да је, по њеном мишљењу, еротика далеко од тога да буде само сексуалност.

МЕЈЕР: Свакако, мада и морамо поштовати и Хегелов наук, не смемо упасти у – цитирам – “комични самозабрав своје вечите природе”... Чујте, зашто не бисте остали овде са Карин док се ја не вратим, нећу се вратити најмање за два сата? Слободно!... Не терајте ме да правим педерске комплименте!
(Имишира)

“Свидела ми се ваша персоналност” и сличне глупости... Мало сте ме задужили новим знањима, мало новом енергијом, враћам дугове. Просто?

МИША: Није просто – како ћу даму да приволим да остане?

МЕЈЕР: Знаћете ви! Рекао сам већ: да би се нешто оборило и повалило, мора се претходно подићи!

Карин се враћа.

9.

КАРИН: *(Миши)*

Могли бисмо да пођемо.

(Гледа их сумњичаво)

Или сте били у неком завереничком договору? Задржали смо професора више него што је предвидео!

МЕЈЕР: Децо, децо! Док је Карин била одсутна, уместо да правимо завере, ја сам размишљао...

МИША: *(Намиђује Мејеру)*

Најсрдачније вам хвала што сте своје време, чак и своју омиљену утакмицу...

МЕЈЕР: Да завршим ово што сам почео, важно ми је. До вашег доласка ја сам сматрао да ми је Ибзена преко главе, да сам тој *сйвари* дао велики део свог живота. Сад признајем да сам ту своју приврженост Ибзену подценио!

КАРИН: Било је перверзно да ја држим вама лекције о теми на коју сте потрошили цео живот!

МЕЈЕР: Потрошио, потрошио! Могоа сам свој живот потрошити и на много безначајније ствари.

(Пије)

Могоа сам постати глумац, ено га мој старији друг Гилгуд још игра, а ја сам у школи био бољи од њега...

МИША: Нисмо били најпоштенији према вама. После представе смо говорили само о смеху и смејању и о вештини таквог превођења, овде смо хтели да будемо препаметни!

МЕЈЕР: *(Сића Миши љиће)*

Немојте још отићи. Напољу је ужасна врућина... Имам најмање пола сата до поласка.

А, дефинитивно, није да се нисмо насмејали.

(Церека се)

КАРИН: *(Иде да сића љиће)*

Чим поменете врућину, ја се хватам за чашу.

МЕЈЕР: *(Куца се са Карин)*

И тако, кажете, вас двоје нисте имали секс?

Пауза.

МИША: *(Гледа у Карин)*

О тој сексуалној револуцији испредају се митоманске легенде, ту би човек морао бити опрезнији у доношењу...

КАРИН: *(Прекида га)*

Кад смо код Ибзена, из свега овога би прави писац извукао моралну трагедију а не комедију...

МИША: Где би прошлост имала кључну улогу!

МЕЈЕР: Миша збиља зна знање – нема ибзеновске драме без заједничке прошлости свих персона драматис.

(Па њих двоје директно Карин)

И кажете, ништа заједничко нисте имали? А ко вам је поверовао?

МИША: *(Дрско)*

Ако мени препустите диригентску палицу, ми можемо као трио неуиграних а агресивних солиста одиграти олбијевски комад “Ко се боји Хенрика Ибзена”.

МЕЈЕР: Почињемо од госпођице Карин. Реците нешто.

КАРИН: Нико ме не пита да ли желим да се прикључим.

МЕЈЕР: Онда ћу ја да почнем или да наставим о ономе што вама двома нико неће поверовати. Да проведете или пропустите две ноћи, а да ништа, баш ништа...

КАРИН: *(Срчући њих)*

Па, не улива господин Миша неки крупан изглед!

МИША: *(Смеје се)*

Еј, еј! Немој коња којег ниси јахала!...

Мушкарци се смеју.

Карин их гледа. Пауза.

МЕЈЕР: Али драга Карин, зашто, зашто на смех гледате тако суморним погледом? Знате да је човек у свему животиња – осим у смеху!... Рећи ћете да има различитих нивоа смеха, да се неки људи смеју баш као што би се смејале животиње кад би умеле, али нећете рећи да Ибзенов смех није од најплеменитије врсте у целој светској књижевности од Гилгамеша до Алфреда Жарија и Роже Витрака? И да вас питам: како песник, и кад је највећи меланхолик, може да живи и да пише без хумора? Кад је то било?! Попињемо у то име!... Па ћу да вас оставим да сами расправите...

Пију, Карин с њима.

МИША: Слушајте, мене су у оном узрасту присилног сазревања – кад се дечаци праве да све знају – прозвали Миша “Мудо”, толики сам гњаватор и мрсомудовић био!

КАРИН: Да неко о себи може овако нешто да исприча!
(Луђа рукама, одушевљено)

МЕЈЕР: *(Још се смеје)*
Стварно изузетно нешто!
(Карин)
Не могу да замислим вас док препричавате како су вас звали у детињству – мора да је било нешто као “Стидна ваш”, ха-ха!

КАРИН: *(Мејеру)*
Мора да сте ви ипак имали најсмешнији надимак, енглески колеџи су познати по томе!

МИША: *(Мења ђему)*
А и ви, професоре! Да идете, а нас да оставите, ви да изађете из затворене просторије, а нас да оставите у избеновским мочварним катакомбама...

МЕЈЕР: То је Џојс, Џемс Џојс, први видео разлику између раног и касног Ибзена. Прве се драме дешавају у загушљивим луткиним кућама, а позне у пленеру. Али ја сад стварно морам на чист ваздух!

КАРИН: *(Примиче се кујайишу)*
Прво ми признајте да сам вас обојицу победила па да се упишким од смеха!
(Сџиска ноге као мало дете)

МЕЈЕР: Признајемо, све признајемо. Не морате журити из купатила, ја ћу већ отићи.

Карин оћрчи у кујайишу.

МЕЈЕР: Не морате оволико да се самопонижавате!

МИША: Договорили смо се да некога подигнемо, заборавили сте! На нашим источним странама најбоље ћеш некога подићи ако се сам спустиш најниже што можеш!

МЕЈЕР: Спремићу вам један фротир, узећете га обавезно да ми не би после тросед лично... Тај је свашта доживео, али овако ће вам више пријати! Чист фротир је жени најважнија ствар.

Мејер оде у сјаваћу собу.

10.

МИША: Не могу да верујем – овако се Енглеz понаша вероватно само у ибзеновским драмама. А и ибзеновска драма!.. Ово, богте, више лични на Шоове симпозијумске драме, са Ибзеном нема живу везу.

(Сија у чашу, њије)

Добро, и Шо је писао о ибзенизму, пре Џојса. А и моја теза да госпођа Немезис, богиња освете, не иде ни по врућини на годишњи одмор, - живели, госпођо! И право је, госпођо, ви сте у праву, право је да најекономичнији писац добије најпроливенију расправу, шатро драмску!... Мејер не предузима ништа, прави Енглеz: закува, закува, па извуче дупе! А ја припомажем да се одигра драма са сијасет напрстина и два три напоредна тока, то се данас зове прљава драматургија а ускоро ће се звати много помпезније: постмодерна! О!... Узгред, нађите ми овакав монолог у Ибзеноу и ја ћу вам платити ручак у лондонском пабу – од салате!... Шалу на страну, овај лични ток ћемо свакако истерати до краја. Гледаоцу је важно да за своје паре добије емотивни доживљај, то ћемо до краја средити.

(Пијан већ)

А као што је тврдио Бора Станковић – крај много казује!

Враћа се Мејер.

11.

МЕЈЕР: Ништа од фротира, ја сам излапео. Тај орман ми је у купатилу, тамо ћу вам све спремити, тресед може да се покаже незаменљивим позоришним реквизитом. Зовимо га софа!

Карин долази.

12.

МЕЈЕР: *(Гледа на саи)*

Да вас преслишам: ко је написао реченицу “Томила не разуме Пера Гинта”, да вас видим!

Тајац. Очекује се друго, саговорници заћечени.

МЕЈЕР: Децо, децо, сад се види ко се боји Хенрика Ибзена. “Гомила не разуме Пера Гинта” – то је реченица Алфреда Жарија, писца вечно авангардне спрдачине “Краљ Иби”.

МИША: Имам пријатеља који пише... али то се не да превести... Краљ Иби и не би – пошто на српском Иби значи ... would, - would and would not, ето вам непреводиве игре!

МЕЈЕР: *(Гледа на сајџ)*
Док још имам времена, да се мало размахнем са својим кловновским продукцијама!

МИША: Колико смо ми Јужњаци срећнији са својим осећањем-неосећањем времена.
(Исијаје до дна)

КАРИН: Јужњаци не рачунају добро ни време ни број чаша које попију!

МИША: Нећу пити више, а ни мање! Треба да упамтим сваку реч професора Мејера, једном ћу то неком продати!

КАРИН: Ја бих волела да упамтим како ви, професоре, тумачите Ибзенове описе, на пример опис косе Хеде Габлер и госпође Елвстед? Као кад би писац ове скеч-комедије унапред описао моје ноге зато што носим мини-сукњу, и још су, на пример, овом лику, Карин, ноге много важне, сопствене ноге!

(Показује ноге према публици. Ужива)

И то у драми о Ибзену код кога су жене носиле хаљине до пета, а сцена где доктор Ранк загледа зглавак госпође Норе у “Луткиној кући” протресла је целу ондашњу Европу. Како бисте протумачили те разлике у косама двеју јунакиња, разлику у густини косе као показатељ разлике карактера!

МИША: Уместо јединства времена, постора и радње, данашње позориште тражи јединство опасности...Знате ли која ситна опасност вреба свима нама? Да испаднемо досадни! И то досадни у време фељтонско...А фељтонско је и по оваквим причама по салонима: све је важније од људске тескобе, од масовних несрећа, ратова и освајања, од тоталитарних друштава свеједно како се та друштва звала и у име каквих се идеала изграђивала и разграђивала... Осећам да ћу и сам постати досадан...

МЕЈЕР: *(После паузе)*
У којем Ибзеновом комаду двоје младих долазе да се исповеде пред старијом особом, а резултат тог исповедања...

КАРИН: Каква је то алузија?! На овај наш долазак?! Је л’ то кловновска алузија?!

МЕЈЕР: ... А резултат тог исповедања је брак. Пре тога је све изгледало немогуће.

(Усџаје да њође)

Писац би могао да опише и моја леђа – не држе ме ни у седећем ни у стојећем ставу. А чим устанем, ја из навике почињем да говорим!

МИША: Оно двоје младих су из комада који се завршава кликтањем: “Дух истине и слободе је главни стуб-носач друштва” или тако некако.

МЕЈЕР: Још ово да испричам. Мало клоунерије, мало аутоироније, али сам морао да додам своје тумачење на ону идеју београдске глумице о *unorgasmed, never orgasmed wives*. Додаћу своју допуну том оригиналном суду.

КАРИН: Јак суд!... Јака ствар!

МЕЈЕР: *(Погледа је)*

Како год хоћете, али у Ибзеновим драмама има сијасет жена, а само две су без те “фалинке”, Дина Дорф и Хилда из “Градитеља Солнеса”... Нешто ми данас не иде од руке да својим ненаучним језиком истумачим најкомпликованије пишчеве идеје. Пред вама сам се укочио као свештеников алат на венчању!

МИША: И ми тако кажемо: свештеников пенис...

МЕЈЕР: Кажете кад сте узели из персијске пословице!... Добро, главна моја идеја је да су класични писци, пре него што ће отићи у бесмртнике, били смртни!

КАРИН: Друго су животи писаца, а друго животи главних јунака и носи-лаца пишчевих идеја! Ликови, женски, код Ибзена у потпуности одговарају схватањима оног доба, али их је он извео на позоришну сцену. Питам поново шта је он знао о женама, шта вас двојица знате о женама? Ја не морам да будем груба, Миша сматра да претерујем...

МЕЈЕР: Слободно, слободно!

(Смеје се)

У-о-ста-лом, драга Карин, како хоћете, ово је *ваши* драма!

КАРИН: *(Погледа ња значајно)*

Што писци-мушкарци пишу о женама као о отменим прости-туткама, то ја зовем адолесцентским синдромом, ти писци не изађу из младићства и онанисања никад! Него и њихови тумачи воле да те јунакиње третирају као ђаволице које само на о н о мисле, а такве, недајбоже, никад нису ни њихове сестре ни њихове супруге, а већ за мајке и да не потржем!

- МИША: Карин! Покушао сам већ да те научим да те Ибзенове жене могу бити и мушкарци, неостварени мушкарци су исти као и те незадовољне жене!... Пази шта има код Чехова и то баш док је преправљао "Галеба" кога ти зовеш "Дивљи галеб": треба, пише Чехов пријатељу, овом мом Тригорину додати мало више сперме! А Тригорин је, као што се сећаш, писац!
- МЕЈЕР: Е, овако се разговара о писцима, о прављењу и преправљању ликова! Тај начин је капиталан, све друго је како девојчице, будуће глумице, замишљају писца...
- КАРИН: И довољно би било да се јунакињама дода мало андреналина и по који жустри от-ки-вач! О, кад би несрећницама било дато да *сврше* своје еротске фантазије!
- МИША: Опет она! Ама није у питању јунакиња, ни женски род, јер би иначе овај симпозијум личио на канцеларијско надпуцавање: сви су мушкарци исти а све жене дроље. Хоћеш да ти кажем шта је Ибзен створио од позоришта... Код нас има реч кад се нешто деси изненада, кажемо: из "чиста мира". Е, Ибзен је позориште вратио позоришној суштини – да долази и да се деси из "чиста немира"! И кад то уради песник!...
- КАРИН: То су игре речи и параде метафора!
- МИША: Извини да завршим. Заборавила си да смо заједно причали о Бергмановом повратку позоришту – ако је Бергман икада и остављао позориште! У овом случају, Бергман се враћа Ибзену да врати сјај не Ибзену, него позоришту! Овој врсти позоришта које се зове узнемиравајуће позориште.
(*Пајтејично*)
Као у "Хамлету" што је писало, наврла нека дечурлија, ено ти Пине Бауш, хара Европом, сутра ће и Америком, балерине постају филозофи, писци раде за рекламне агенције, театар се помаже говором тела, а говорници прелазе у агитацију телевизијском рекламом.
- КАРИН: Ја не говорим о тим писцима, и не говорим само против Ибзена, ја говорим о познавању жене, о Еврипиду!
- МЕЈЕР: Браво! Браво! Нисте знали, сигурно нисте знали: у Ибзеново време је важило правило "Ради тј. пиши као да те стално гледа мудри Еврипид!" Браво, Карин ви имате смисла за највише вредности, и нешто мало мање разумевања за Ибзена, то ће Миша поправити. Ја идем.
- КАРИН: Како ће он то поправити, о чему причате?

- МЕЈЕР: Откуд знам.
(*Иде према кућаишло*)
Знаће он. Ја једино уем да разликујем ситог певца од наерек-тираног песника, а песници код жена могу све! Миши је, драга Карин, истина важнија од пријатељице, то увек пали.
- КАРИН: Још једном вас питам: шта је Ибзен урадио да би женско биће промовисао у идола или макар у херојину која зна шта хоће.
- МИША: Песник не ради, драга моја, да би погодио одговоре који ће тебе или мене задовољити! Зар се не сећаш Пера Гинта?
- МЕЈЕР: Кад смо до Пера Гинта стигли,
(*Гледа на сати*)
дајем вам обећање да ћу за три минута изаћи пред вас са песмицом.

Мејер оде у кућаишло.

13.

- МИША: Морам да узмем још једно пиће, па више нећу. Да сипам и теби?
- КАРИН: Сипај, као да сте ме испумпали.
- МИША: Замишљам: а да смо прочитали Мејерову књигу!...
- КАРИН: Мислиш: тек би тада летело перје од дивљих патака и галебова!
- МИША: Не то! Него бисмо знали више о Ибзеновој жени, првој па другој, па о свим тим женама до младе Мађарице, и како је то Ибзен био “женскаст” од првог запослења, апотекарског помоћника, до многобројних госпођа које проносе своје стегнуте груди у његовом позоришту.
- КАРИН: Зар је важно колико је жена имао?
- МИША: Да си се удавала, знала би да је важно. Поново ти причам да је код наше Исидоре Секулић, у белешкама из 1904-5, записана вероватно најкаснија Ибзенова љубав с младом Мађарицом, стари лав и млада дивокоза у неком туристичком месташцету Тирола. Он је, значи, имао 75 или 76 година, и трчао је преко целе Европе за младом женом која је волела да га слуша и да се дружи с њим.

Враћа се Мејер. Доштеран.

14.

МЕЈЕР: Да сте читали моју књигу... Поглавље о Хеди Габлер има наслов "Портрет драмског писца као младе жене", а у том поглављу има реченица коју би наша драга Карин слатко поплувала.

КАРИН: Која реченица, како гласи?

МЕЈЕР: Реченица, Ибзенова, узета из бележака за драму, гласи: "Жене и мушкарци не спадају у исти век." Шта кажете?

КАРИН: Ако не спадају у исти век, то је – по Ибзеновом – жена у заостатку најмање сто година.

Смејући се, Мејер покушава да се искраде.

КАРИН: А не! Ја идем заједно с вама. Миша како хоће. Не желим да останем.

МЕЈЕР: А! Песмица за вас двоје, обећана:
Уствари, ви сте два Пера Гинта,
Обоје непознати, обоје најављени,
Дођосте да ме, као, испитате
И чак да научите нешто од мене,
А све време ми држите лекције
О ствари у којој сам првак света ја!
За мудрицу ту су барем две користи:
Прва, што сте ме забавили, штедро,
Одавно се нисам слађе смејао,
А друга, важнија: оно што сматрате
Ћубретом и трешом у мојим знањима
Послужиће, знам, као гнојиво,
Као најбоље ђубриво, у неким
Вашим будућим научним срањима!

МИША: Браво, браво!

МЕЈЕР: *(Брзо)*
Све смо се, драга Карин, договорили, и да нисам прави Енглеz ја бих вам испричао у какву ибзеновску драму идем. Ако останете, моја драмица ће бити много краћа, мање ћу се нервирати и журићу да вам нешто за јело што пре дотурим. Послушајте ме, ја сам вас слушао цело после подне.

Мејер побегне буквално.

15.

МИША: Океј, нема панике, нема фрустрација!

(Смља пиће. Смеје се)

Добар је Мејер...

КАРИН: *(Одбија пиће)*

Зашто се смејеш?

МИША: Не смем да кажем.

КАРИН: Направили сте заверу? Признај!

МИША: Немој, боље да не знаш!

(Смеје се и даље)

КАРИН: Наљутићу се!

МИША: Кад је хвалио твој шпуријус за вредности, један једини пут те похвалио...

КАРИН: За Еврипида, знам, па шта?

МИША: *(Гледа је)*

“Ради тојест пиши као да те увек гледа ...”

КАРИН: Еврипид?!

МИША: Не, него Епикур! За Ибзена и старије од Ибзена главни надгледач био је Епикур, и то при раду, при сваком раду треба да имаш и уживања, јер живот вреди само онолико колико уживања шчепаш и немој правити разлику између чулног и интелектуалног уживања.

КАРИН: Ја нашем домаћину не верујем ни док о Ибзену говори... Мене је питао, док си ти поправљао шуштање у купатилу, зашто сам оптерећена старинским моралом! Ја оптерећена!

(Узме и пије из његове чаше)

Чиме си ти оптерећен?

МИША: *(И даље се смеје)*

Нећеш веровати – ја сам опседнут – смејаћеш ми се – истином и слободом, исти Ибзен! Хоћеш да ти испричам? Неће ти бити досадно?... Тај мој позоришни комадић, стварно ибзеновски, одмах је био прихваћен, на моје велико изненађење, радовао сам се као дете, јер ми је то прва драма коју сам написао, а ја сад бринем да ли ће је и у следећој сезони играти! Са много разлога. Према старом правилу, положила је она драма која се игра бар две сезоне, а ја нећу знати да ли је моја драма заустављена због истина које су у њој гласно изречене! Публика долази, све брже

се продају карте за следећу представу...

(Приближава јој се, гледа је нападано)

Није ти досадно? ... Код нас – опет ја код нас! – био је најславнији писац Нушић. Једну од првих његових комедија, “Сумњиво лице”, одбије један управник а тврди, тај управник, да је комедија одлична. У комедији главни осумњичени за тероризам је по занимању апотекарски помоћник, можда украден из Ибзенове биографије! Комедија одлична, управници се смењују, нико комедију не сме да стави на репертоар, сви тврде да им је боље да иду у пензију него у затвор због добре комедије, најзад управник постане Нушић, писац те комедије, па и он је одбије!

КАРИН: *(Шчећа га)*

Е, сад је доста!

Дуџ пољубац. Цепање одеће. Свако ослобађа оног другог преостале одеће.

МИША: *(Скидајући панталоне, џрчи у кућалило)*

Сад ћу!

КАРИН: *(Скидајући чарапе)*

Шта ја ово радим?

Миша долази са фротиром.

Свејло се лагано смрачује.

Писац пооченик би овде додао да ће остало уредићи редитељ као да се то не подразумева.

Појинуни мрак.

16.

И даље појинуни мрак.

Чује се ситан смех, што Карин поцикује, поново се смеје.

КАРИН: Причај, причај! От-ки-вај, от-ки-вај! Причај.

МИША: Ти си најбоља, најдивнија, ти си перверзна, волим кад ти волиш то, ти си светица, свештеница ове цркве, ове катакомбе, још идемо, лепо, лепо...

Карин се све гласније смеје.

КАРИН: Причај, причај ми о мени, причај о мени!

МИША: Никад ми није било овако, ти си животиња, ти си рајска птица, ти си... Идемо сад најјаче што знаш, најбоље! Нај-нај-најбоље, најбоље!

КАРИН: *(Крикне)*
Волим, волим!

Па се све смири. Најјјјјјјј јецај: Карин крије да њлаче, цвили као шћене.

КАРИН: *(Шмрца)*
Добро ми је. Добро сам.

МИША: Реци ако ти нешто треба.

У мраку Миша њали свейло. Облаче се.

КАРИН: Не треба ми ништа. Свашта си ми напричао.

МИША: Зато што је човеку неопходна спонтаност. Хоћу да кажем да патос није измишљотина него морање. Ако разумеш шта хоћу да кажем. И чак и ту патос личи на фељтон, али то је једини час кад живиш по своме, па не бираш...

КАРИН: Зато што живиш, а најближи си смрти, што имаш привид умирања свог сопственог.

МИША: Фељтонско бежање од фељтона, као у малу смрт!

КАРИН: Јебеш свој фељтон!

МИША: Јебеш фељтон, гледај од чега живиш, ако живиш.

Седе уморни. Пауза. Звонце.

Миша њрчи да оѡвори. Враћа се са Мејером који има ѡуне руке кеса.

17.

МЕЈЕР: *(Гледа у Карин)*
Носим ово у кухињу, спремићу нешто брзо и освежавајуће.
Мишо, узми ове флаше. Помози мало!

Мејер изађе.

Карин се ољледа у своје ољледалце. Даје знаке Миши да ѡреба да оду.

Миша ѡроба да усѡане, даје знаке да ће биѡи све у реду.

МЕЈЕР: *(Носећи велики ѡањир са сендвичима)*
Служите се!

Млади узимају ѡо велику ѡарчекању и одмах једу.

МЕЈЕР: Кад смо код Хегела... јер како ћемо пуних уста да *одговарамо* на питања о Ибзену а да не поменемо Хегела? Да чујемо прво вас, Карин?

КАРИН: (*Једе још мало ња суне*)

Дух оног времена, хегелијански дух, коме је идеал, први, био самоостваривање човека, а који данас, и у литератури и у филозофији, опстаје код егзистенцијалиста, потекао је – што се лепе књижевности тиче – од Ибзена. Ибзенов лични морални закон, за оно доба, и дуго после њега, значио је и писцима и савременицима више него философија и књижевност заједно.

МЕЈЕР: Врло добро, одлично! А ако сад кроз дело које се зове “Хеда Габлер”?

КАРИН: (*Са највећим задовољством*)

Од свих Ибзенових дела “Хеда Габлер” је дело најмање оптерећено симболима и једна је од његових црних комедија о поразу јединке. У Шекспировом опусу “Хеда” би се звала Неукроћена Хеда и комедија би имала срећни крај – Хеда би нашла своју мушку противтежу. Зато неки историчари драме Ибзена називају романсијером, првим романсијером на позоришној сцени.

МЕЈЕР: Лепо, лепо! Почнимо, дакле с тим ибзеновским романом, али без наставака, молим. Почећу ја тако што ћу рећи да ништа нисам могао да саставим са својим сином – ни реченицу са знаком питања. Који Ибзен, Ибзен је аматер. А ви, што сте ви, драга Карин, плакали?

КАРИН: (*Прво се њренемаже, ња одуштане*)

Искрено, не сећам се да таквих стања има у Ибзеновој литератури!... Зар нећемо о смеху који нас је и повезао, од смеха смо пошли, зар не? Ја сам била заборавила да се смејем, а на “Хеди Габлер” сам се подсетила, вратило ми се знање *смејања* ...

(Пауза)

Професоре, зашто ви волите смех?

МЕЈЕР: Еј, еј! То питање тражи читаву исповест, а све су исповести ...

(*Смеје се*)

– курвинске, зар нису? Монструозне неправде а душа најчистија, најлепша! Мој случај, укратко: смејао сам се као блесав, читаву младост, од малих ногу! Јурио сам за игром, али највише за смехом. Не кријем: умео сам да се смејем и да живим срећно, чак и у рату сам тражио само духовите људе, њих се држао, они су добри и кад је најтеже и њима и пред окршај, знате оно кад свима сиђе срце у гаће! А смрт не воли праве трагаче за смехом, јер кад их стигне, шта је тиме добила?... Тек, одједном – ако вам није

досадно ово предавање – схватим да сам постао меланхолик, у својим позним годинама, али да је меланхолија уствари најбољи произвођач смеха. Ово још нисам ником рекао, мој пријатељ Грин би помислио да сам целу ову теорију направио гледајући као у модел – њега. Али сам постао, колико год ми се пружа прилика, професионалац у смеху! Док предајем, док испитујем, док преводим, док пишем. Професионалац. Тако да своје добу, трагичном и никаквом, “фелтонском” како га зове Хесе, а што смо чули у прологу, могу да пребацам што се не смеје мало више! А шта је са вама, Карин?

КАРИН: Управо сам то хтела да питам: да ли су сузе обавезне у том поновном учењу смејања... кад се човек поново посвети учењу да се смеје, да ли су сузе обавезне?

МИША: То су сузе радости, код нас – радоснице!

КАРИН: Да, вероватно. Наиђу и неки људи да вам помогну... Полако ћу изнова завоleti саму себе, коју сам, признајем, презирала, игнорисала, мрзела. Знам на шта мислите. Нисам се удавала, али сам... Била сам дигла руке од мушкараца, пошто сам с њима све пробала.

Диђне се, узме Мишину ѓлаву и пољуби ѓа у усња.

Завеса.

МЕЈЕР; *(Испред завесе)*

Само мало, само мало! Ризикујем да ову моју интервенцију прогласите за трећи крај драме. Свеједно! Кратко ћу.

Прво, одавно сам променио светом, на вашем свету одавно нисам, па имам право да кажем – и ту се не слажем са мојим уваженим колегом Мишом из пролога – није тачно да нема више играча, није тачно! Мислим на ону игру стаклених перли. Гледајући са ове стране, човек види све: има играча, има игре, тек перли има све више и све су разноврсније, али намножило се онога што зовемо “квари-игра”, свакојаким партибрејкерса који се тиме поносе, и наплаћују прилично, а највише односе енергију и време и новац.

Шта је утешно? Човек, унапређујући свет не мења себе, као што се не мења ни животиња од које је постао човек. Али, не смемо превидети да се Зло унапређује спорије, да се свет, онај паметни део света, брани од Зла на све начине и да ту играчи имају улогу, макар и најмању.

У позоришту, као што доказујете ви који гледате и ми који играмо, поента је у овоме: као што мајмун има обичај да вас

посматра док се ви забављате његовим вештинама, тако и позориште посматра уживаче његових вештина, али се позориште никад неће разочарати у вама, не бојте се! Од Есхила, Софокла и Еврипида па до данашњих писаца, умало да кажем до данашњих Пинтера, позориште све зна и све види, али неће претерати у паметовању и поукама, не бојте се!

Само примера ради, ја сам и у својој књизи о Ибзену, а и у другим својим извођачким радовима, избегао да кажем а уствари нисам смео да кажем ово: жене више и чешће воле да лажу себе него мушкарци. Како да кажем то женама кад су тако крхке и непоуздане?... А мушкарци? Њих боље не испробавајте, то јест никад их немојте стављати у прилике да се понесу као жене, пропали су и они и ви!... Чујем како један Ибзенов лик виче: “Завршите већ!”

Видимо се на оном свету! Дотле, живели ви мени!

КРАЈ